

**ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
РОЗВИТОК РЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ
МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

№ 31 (20) 2018

ТОМ 2

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Внесений до переліку наукових фахових видань України,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук
(Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 21.11.2013 № 1609)

Заснований в 2011 році

Виходить 4 рази на рік

Херсон • 2018 • № 31 (20) • Том 2

Засновник і видавець:

Херсонський національний технічний університет

Головний редактор	Савіна Галина Григорівна , д.е.н., професор, проректор з наукової роботи ХНТУ МОН України.
Заступник головного редактора	Миколайчук Наталія Сергіївна , д.е.н., професор, директор Центру післядипломної освіти ХНТУ МОН України.
Відповідальний секретар	Шандова Наталія Вікторівна , д.е.н., професор кафедри менеджменту та маркетингу ХНТУ МОН України.
Редакційна колегія:	
<i>Савіна Г. Г.</i>	(головний редактор), д.е.н., проф., проректор з наукової роботи ХНТУ МОН України.
<i>Димитрова Віолета Янева</i>	доцент, доктор, проректор з міжнародної співпраці та зв'язків з громадськістю Варненського економічного університету, завідувач кафедри економіки та управління торгівлею, Болгарія.
<i>Шалва Гогіашвілі</i>	доктор економіки Тбіліського державного університету ім. Іване Джавахішвілі, Грузія.
<i>Миколайчук Н. С.</i>	(заступник головного редактора), д.е.н., проф., директор Центру післядипломної освіти ХНТУ МОН України.
<i>Шандова Н. В.</i>	(відповідальний секретар), д.е.н., професор кафедри менеджменту та маркетингу ХНТУ МОН України.
<i>Коваленко М. А.</i>	д.е.н., проф., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування фінансів, банківської справи та страхування ХНТУ МОН України.
<i>Лопушинський І. П.</i>	д.н. з держупр., проф., завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування ХНТУ МОН України.
<i>Сарапіна О. А.</i>	д.е.н., проф., завідувач кафедри обліку, аудиту і оподаткування ХНТУ МОН України.
<i>Сідельникова Л. П.</i>	д.е.н., проф., завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування ХНТУ МОН України.
<i>Ушкаренко Ю. В.</i>	д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин ХДУ МОН України.
<i>Шарко М. В.</i>	д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки ХНТУ МОН України.
<i>Софієнко А. В.</i>	к.е.н., доцент, декан факультету міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу ХНТУ МОН України.
<i>Шукліна В. В.</i>	к.е.н., доцент, в.о. завідувача кафедри менеджменту та маркетингу ХНТУ МОН України.
<i>Вольвач І. Ю.</i>	к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу ХНТУ МОН України.
<i>Набока Р. М.</i>	к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу ХНТУ МОН України.
<i>Савін С. Ю.</i>	к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу ХНТУ МОН України.

**Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ, №17449-6199Р**

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради

Херсонського національного технічного університету, протокол №2 від 12.10.2018 р.

Адреса: Україна, 73008, м. Херсон, Бериславське шосе, 24, Херсонський національний технічний університет,
редакції: редакція журналу «Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції»
E-mail: cerrykmi@ukr.net
Телефон: (0552) 32-69-47

© Херсонський національний технічний університет, 2018

© Редакція журналу «Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції», 2018

УДК 336.1

Божкова В.В.

*д.е.н., професор кафедри бізнес-економіки та адміністрування
Сумський державний університет імені А.С.Макаренка*

Есманов О.М.

*к.е.н., старший викладач кафедри бізнес-економіки та адміністрування
Сумський державний університет імені А.С.Макаренка*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті на основі аналізу існуючих методів оцінки податкового потенціалу і виокремлюваних науковцями їх класифікаційних ознак представлено розширену класифікацію методів оцінки податкового потенціалу промислових підприємств. Систематизація й узагальнення методів оцінки податкового потенціалу промислових підприємств дозволить виокремити ті методи, які у найбільшій мірі відповідатимуть сформульованим завданням оцінювання (виявленню потенційних можливостей формування місцевих бюджетів; обґрунтуванню перспектив розвитку регіонів та територій; підвищенню ефективності місцевого управління; обґрунтуванню стратегічних векторів соціально-економічного розвитку; окресленню напрямків вдосконалення законодавчої бази тощо).

Ключові слова: податковий потенціал, методи, промислові підприємства, місцеві податки і збори.

Постановка проблеми. На сучасному етапі світового економічного розвитку, коли відбувається технологічний перехід від епохи матеріального виробництва до інформаційної економіки, коли з одного боку глобалізаційні процеси, а з іншого – децентралізація впливають на розвиток регіонів та територій, особливо актуальними постають питання формування фінансових ресурсів та наповнення місцевих бюджетів.

Відповідно до чинного Податкового кодексу [11] в Україні всі податки і збори поділяють на загальнодержавні й місцеві, що спричиняє територіальний податковий дисбаланс і в подальшому – асиметрію розвитку окремих територій. Якщо загальнодержавні податки (на прибуток підприємств, на доходи фізичних осіб, на додану вартість, мито, рентна плата, акцизний та екологічний податок) спрямовані на стимулювання державою розвитку пріоритетних сфер і галузей національної економіки, то місцеві податки (на майно, єдиний податок) і збори (за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір) – є джерелом трансформаційних змін окремих адміністративно-територіальних одиниць, які покликані забезпечувати реалізацію ефективної місцевої стратегії розвитку. Недоврахування інституційних та інфраструктурних змін, що відбуваються у економіці, призводить до неточного формування податкової бази (як на державному, так і на місцевому рівнях) і, відповідно, зниження ефективності цього інструментарію. Застосування релевантних методів оцінки податкового потенціалу платників податків спроможне забезпечити відповідні органи публічного управління та адміністрування новітньою профільною інформацією, що може бути покладена в основу удосконалення формування та розвитку регіонального податкового потенціалу і країни в цілому. Відтак, проблема систематизації методів оцінки податкового потенціалу суб'єктів господарювання з урахуванням новітніх викликів постає нагальною як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика аналізу податкового потенціалу суб'єктів господарювання не є новою. Науковці досліджували податковий потенціал у контексті фінансування, бюджетування, обліку і аудиту, менеджменту тощо. Зокрема, Міщенко Д. А. і Перетятко А. В. [10] досліджували податковий потенціал як складову бюджетних можливостей регіону; Крук О. М. [7], Лисяк Л. В. і Грабчук О. М. [8] – як

© Божкова В.В., Есманов О.М., 2018

основу формування бюджетного потенціалу місцевого бюджету; Борщ А. Г. і Долженко І. І. [3] – як інструмент міжбюджетного регулювання в контексті оптимізації фінансового вирівнювання територій; Шеремет О. О. і Гордійчук Ю. О. [14] – як обов'язковий вид діяльності підприємств; Балацький Є. О. і Бойко А. О. [1] – як основу бюджетного потенціалу міста. Теоретичні основи планування та оцінювання бюджетного потенціалу аналізували Жебчук Р. Л. [6] (місце в процесі бюджетного планування), Фролов С. М., Олійник В. М. і Махнуша С. М. [13] (науково-методичний підхід до оцінювання бюджетного потенціалу прикордонної території у контексті управління її інноваційним розвитком) та інші. Окрему гілку досліджень становлять наукові розвідки щодо місця податкового потенціалу в умовах реформування бюджетного і податкового законодавства (Проць Н. В. [12] та інші), а також його впливу на стимулювання ділової активності в Україні (Мельник М. [9]; Варналій З. і Серебрянський Д. [5], Бондарук Т. Г., Мельничук І. О. [2] та інші).

Проте, на наш погляд, класифікації методів оцінки податкового потенціалу промислових підприємств приділено не достатньо уваги, що потребує подальшого наукового опрацювання.

Мета статті. Визначити та систематизувати класифікаційні ознаки методів оцінки податкового потенціалу промислових підприємств. Для досягнення мети необхідно виконати комплекс таких завдань:

- виявити основні особливості впливу сучасних тенденцій економічного розвитку на діяльність суб'єктів підприємництва,
- критично проаналізувати наявні класифікаційні ознаки методів оцінки податкового потенціалу,
- представити розширену класифікацію методів оцінки податкового потенціалу промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Нагальна потреба проведення економічних реформ в Україні, спрямованих на активізацію процесів розвитку та економічне зростання, актуалізує завдання визначення достатності наповнення державного й місцевих бюджетів, що, в свою чергу, пов'язане з необхідністю оцінки їх фінансово-ресурсного забезпечення (податкових надходжень, неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом, трансфертів [4]), однією зі складових якого є податкові надходження, що формуються на основі податкового потенціалу відповідних суб'єктів господарювання.

Систематизація й узагальнення методів оцінки податкового потенціалу промислових підприємств дозволить виокремити ті методи, які у найбільшій мірі відповідатимуть сформульованим завданням оцінювання (наприклад, виявленню потенційних можливостей формування місцевих бюджетів; обґрунтуванню перспектив розвитку регіонів та територій; підвищенню ефективності місцевого управління; обґрунтуванню стратегічних векторів соціально-економічного розвитку; окресленню напрямків вдосконалення законодавчої бази тощо).

Методи оцінки податкового потенціалу науковці систематизують за різними ознаками. Зокрема, Шеремет О. О. і Гордійчук Ю. О. [14] поділяють методи оцінки податкового потенціалу на три групи:

- 1) на основі побудови репрезентативної системи податкових показників;
- 2) на основі даних форм податкової звітності та коригування сум фактично зібраних податків;
- 3) з використанням індексу податкового потенціалу.

Фролов С. М., Олійник В. М. і Махнуша С. М. [13] для оцінювання бюджетного потенціалу виділяють чотири групи методів:

1. Методи, що ґрунтуються на використанні макроекономічних показників.
2. Методи на основі регресійного аналізу.
3. Методи, що припускають розрахунок бюджетного потенціалу, виходячи з офіційних форм податкової звітності на основі даних про фактично зібрані податкові платежі.
4. Методи на основі побудови репрезентативної податкової системи.

Борщ А. Г. і Долженко І. І. [3] виділяють такі основні методи оцінки податкового потенціалу:

- метод на основі розрахунку показників середньодушового доходу населення,
- метод валового регіонального продукту,
- адитивний метод (побудова репрезентативної податкової системи – РПС), що включає розрахунковий метод РПС і регресійний метод РПС;
- метод прямого рахунку;
- метод розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів.

Мищенко Д. А. і Перетятко А. В. [10] виокремлюють такі методи оцінки податкового потенціалу:

- на основі середньодушового доходу населення,
- на основі індексу податкоспроможності,
- на основі макроекономічних показників,
- на основі індексу податкового потенціалу,
- метод на основі регресійного аналізу,
- метод сукупних податкових ресурсів,
- метод репрезентативної податкової системи,
- фактичний метод.

Отже, за результатами порівняльного аналізу виокремлюваних науковцями класифікаційних ознак та методів оцінки податкового потенціалу промислових підприємств, пропонуємо їх систематизувати за 6 групами (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація методів оцінки податкового потенціалу промислових підприємств

(складено за матеріалами [3; 10; 13; 14])

№	Класифікаційна ознака	Методи	Джерело
1	Методи на основі побудови репрезентативної системи податкових показників	- метод оцінки репрезентативної системи податкових показників	[10; 13; 14]
		- метод кореляційно-регресійного аналізу	[13; 14]
		- адитивний метод (розрахунковий метод репрезентативної податкової системи; регресійний метод репрезентативної податкової системи)	[3]
2	Методи на основі даних форм податкової звітності та коригування сум фактично зібраних податків	- метод на основі адитивної властивості податкового потенціалу	[14]
		- спрощений метод	[14]
		- плановий метод	[14]
3	Методи з використанням індексу податкового потенціалу	- метод на основі індексу податкового потенціалу	[10; 14]
		- метод сукупних податкових ресурсів	[10; 14]
4	Методи, відповідно до цілей податкового планування	- на основі цілей податкового планування	[14]
		- метод розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів	[3]
5	Методи, що ґрунтуються на використанні макроекономічних показників	- метод на основі макроекономічних показників	[10; 13]
		- метод на основі середньодушового доходу населення	[3; 10]
		- метод валового регіонального продукту	[3]
		- метод на основі індексу податкоспроможності	[10]
6	Методи, що ґрунтуються на фактичних значеннях	- фактичний метод	[10; 13]
		- метод прямого рахунку	[3]

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, за результатами проведеного порівняльного аналізу виокремлених науковцями класифікаційних ознак та методів оцінки податкового потенціалу промислових підприємств запропоновано їх систематизувати за 6-ма групами. Формалізація підходу до систематизації методів оцінки податкового потенціалу промислових підприємств надасть можливість підвищити результативність бюджетної діяльності в частині вибору релевантних методів оцінки та прийняття ефективних управлінських рішень.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Балацький Є.О., Бойко А. О. Теоретичні підходи до визначення бюджетного потенціалу міста та основні засади його формування. *Збірник наукових праць Харківського інституту банківської справи Університету банків справи НБУ*, 2011. Вип. 1 (10), Ч. II. С. 212–216. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/56417/7/Balatskyi_Teoretychni_pidkhody%20.pdf; jsessionid=EF45501DBE358E7B6007D3C0E9E6646A.
2. Бондарук Т. Г., Мельничук І. О. Місцеві податки та збори в Україні: суперечності та перспективи розвитку. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит : проблеми теорії, методології, організації.*, 2014. № 1. С. 17-24. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://nasoa.edu.ua/wp-content/uploads/periodicals/b-obl/141/02.pdf>.
3. Борщ А. Г., Долженко І. І. Податковий потенціал та його вплив на міжбюджетне регулювання. *Облік і фінанси АПК : науково-виробничий журнал*, 2011. № 4. С. 112-116. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/podatkoviy-potencial-ta-yogo-vpliv-na-mizhbyudzhetne-regulyuvannya.html>.
4. Бюджетний кодекс України, *Відомості Верховної Ради України*, 2010. № 50-51, ст.572. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
5. Варналій З., Серебрянський Д. Вплив оподаткування прибутку на економічний розвиток України. *Економіка України*, 2010. № 5. С. 55-69.
6. Жебчук Р. Л. Бюджетний потенціал та його місце в процесі бюджетного планування. *Вісник Одеського національного університету. «Економіка»*, 2013. Т. 18, Вип. 3(1). С. 144-147. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_3%281%29_38
7. Крук О. М. Формування та оцінка бюджетного потенціалу місцевого бюджету. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2012. № 2 (27). С. 217-222. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/ddma/2012-2-27/article/12KENPLB.pdf.
8. Лисяк Л. В., Грабчук О. М. Зміцнення бюджетного потенціалу місцевих бюджетів України в умовах фінансової децентралізації. *Проблеми економіки*, 2018. № 1 (35). С. 294-299. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2018_1_40.
9. Мельник М. Напрями підвищення податкового потенціалу стимулювання ділової активності в Україні. *Економіст*, 2011. № 5. С. 28-32. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ird.gov.ua/vid3/vid3_2011_s01_Melnyk.pdf.
10. Міщенко Д. А., Перетятко А. В. Податковий потенціал як складова бюджетних можливостей регіону. *Ефективна економіка*, 2017. № 12. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5924>.
11. Податковий кодекс України, № 2755-VI від 02.12.2010 р. *Відомості Верховної Ради України*, 2011. № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
12. Проць Н.В. Сутність та фискальна роль місцевих податків та зборів в умовах реформування бюджетного та податкового законодавства. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2016. Вип. 13. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-13-2016/21-vipusk-13-zhovten-2016-r/2473-prot-n-v-sutnist-ta-fiskalna-rol-mistsevikh-podatkov-ta-zboriv-v-umovakh-reformuvannya-byudzhethogo-ta-podatkovogo-zakonodavstva>.
13. Фролов С. М., Олійник В. М., Махнуша С. М. Науково-методичний підхід до оцінювання бюджетного потенціалу прикордонної території у контексті управління її інноваційним розвитком. *Актуальні проблеми економіки*, 2013. № 7 (145). С. 180-193. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_7_23.
14. Шеремет О. О., Гордійчук Ю. О. Податковий потенціал підприємств та можливості його підвищення в Україні. *Ефективна економіка*, 2013. № 5. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2022>.

Божкова В.В., Эсманов А.Н.

СИСТЕМАТИЗАЦИЯ МЕТОДОВ ОЦЕНКИ НАЛОГОВОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье на основе анализа существующих методов оценки налогового потенциала и выделяемых учеными их классификационных признаков представлена расширенная классификация методов оценки налогового потенциала промышленных предприятий. Систематизация и обобщение методов оценки налогового потенциала промышленных предприятий позволит выделить те методы, которые в наибольшей степени будут соответствовать сформулированным задачам оценивания (выявлению потенциальных возможностей формирования местных бюджетов; обоснованию перспектив развития регионов и территорий; повышению эффективности местного управления; выделению стратегических векторов социально-экономического развития; определению направлений совершенствования законодательной базы и т.д.).

Ключевые слова: налоговый потенциал, методы, промышленные предприятия, местные налоги и сборы.

Bozhkova V.V., Esmanov O.M.

SYSTEMATIZATION OF METHODS OF ESTIMATING THE TAX POTENTIAL OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

In the article, based on the analysis of existing methods for assessing the tax potential and their classification features seen by scientists, an expanded classification of methods for assessing the tax potential of industrial enterprises is presented. Systematization and generalization of methods for assessing the tax potential of industrial enterprises will make it possible to single out those methods that will most closely correspond to the formulated assessment tasks (identifying potential opportunities for the formation of local budgets; substantiating the prospects for the development of regions and territories; increasing the efficiency of local governance; identifying strategic vectors of socio-economic development ; identifying areas for improving the legal framework, etc.).

Key words: tax potential, methods, industrial enterprises, local taxes and fees.